

Leeskring Bibliotheek Rumst – 6 januari 2014

Ian McEwan

Zaterdag

O.T.: Saturday (2004). Vertaald door Rien Verhoef
Gebruikte uitgave: Amsterdam: Rainbow Pockets, 2011. 327 p.

De auteur

Geboren op 21 juni 1948 in Aldershot (Hampshire) bracht hij zijn jeugd tot zijn twaalfde door in Oost-Azië, Duitsland en Noord-Afrika, waar zijn vader als militair was gekazerneerd. Na de middelbare school studeerde hij Engelse literatuur aan de universiteit van Sussex, waarna hij als een van de eersten afstudeerde in de cursus creatief schrijven van Malcolm Bradbury en Angus Wilson aan de universiteit van East Anglia. De eerste titels die van McEwan verschenen vielen op door hun thematiek: pornografie, incest, sadomasochisme en infanticide benadrukten de zwarte kant van de mens en gaven hem zijn bijnaam 'Mr Macabre'. Na dertien jaar huwelijk was hij verwickeld in een vechtscheiding om de voogdij over hun twee zonen, die hem uiteindelijk werden toegewezen. Tussen 1993 en '97 verscheen niets van McEwan. Na zijn huwelijk in '97 met Annalena McAfee, hoofd literaire kritiek van The Guardian, heeft hij in zijn werk een positievere toon gevonden, al is in *Zaterdag* de dreiging prominent aanwezig. McEwan is een zeer succesvol auteur die al vele prijzen in de wacht sleepte, zes keer was een boek van hem genomineerd voor de Booker Prize, alleen *Amsterdam* won de prijs.

Bibliografie

- First Love, Last Rites (1975) Nederlands: *De laatste dag van de zomer* (verhalen)
- In Between the Sheets (1978) Nederlands: *Tussen de lakens* (verhalen)
- The Cement Garden (1978) Nederlands: *De cementen tuin*
- The Comfort of Strangers (1981) Nederlands: *De troost van vreemden*
- The Child in Time (1987) Nederlands: *Het kind in de tijd*
- The Innocent (1989) Nederlands: *De brief in Berlijn*
- Black Dogs (1992) Nederlands: *Zwarte honden*
- Enduring Love (1997) Nederlands: *Ziek van liefde*
- Amsterdam (1998) Nederlands: *Amsterdam*
- Atonement (2001) Nederlands: *Boetekleed*
- Saturday (2005) Nederlands: *Zaterdag*
- On Chesil Beach (2007) Nederlands: *Aan Chesil Beach*
- Solar (2010) Nederlands: *Solar*
- Sweet Tooth (2012) Nederlands: *Suikertand*

Daarnaast schreef McEwan toneelstukken, twee jeugdboeken, filmdraaiboeken en bewerkte hij (eigen en andere) romans voor verfilming.

Het verhaal

Het verhaal speelt zich af op één dag, zaterdag 15 februari 2003, de dag dat in Londen honderdduizenden mensen verzamelen voor een protestmars tegen de voorgenomen

oorlog in Irak. Hoofdpersoon Henry Perowne is een tevreden man, een succesvol hersenchirurg, gelukkig getrouwd met Rosalind, en vader van een dochter en een zoon met wie hij een goede verstandhouding heeft. Hij maakt zich zorgen over de staat van de wereld –de dreigende oorlog tegen Irak en het algemeen sombere en groeiende pessimisme, sinds anderhalf jaar geleden extremisten de Twin Towers in New York aanvielen. Perowne is 's morgens erg vroeg wakker geworden en heeft toen hij uitkeek over Londen een brandend vliegtuig richting Heathrow zien vliegen. Dit heeft hem onrustig gemaakt voor de rest van de dag. Hij vertrekt naar de zaterdagse squash-afspraak met zijn anesthesist en probeert in de Londense straten de vele deelnemers aan de protestmars te omzeilen. Daarbij is hij betrokken bij een lichte aanrijding en dit confronteert hem met een kleine crimineel die Baxter heet en die hem, samen met zijn twee kompanen, bedreigt. Perowne's geofende oog ziet dat Baxter aan de ziekte van Huntington leidt en hij gebruikt dit om aan de bedreigingen te ontsnappen, waarbij hij Baxter vernedert tegenover zijn twee begeleiders. Perowne doet na de wedstrijd nog boodschappen, brengt een bezoek aan zijn dementerende moeder en woont een repetitie bij van zijn zoon Theo, die bluesgitarist is. Thuis bereidt hij de avondmaaltijd voor -heel de familie zal sedert lang weer eens samen zijn-, heeft een discussie over de Irakoorlog met zijn dochter Daisy en op het moment dat iedereen er is, dringt Baxter met een kompaan het huis binnen om revanche te nemen voor de vernedering van vanmorgen. Perowne's familie is in gevaar, de terreur is zijn huis binnen gedrongen.

Autobiografische elementen

Zijn meest autobiografische roman tot dusver. Ian McEwan beschreef zijn eigen woning als het huis van Henry Perowne. Hij woonde tot april 2011 op Fitzroy Square 11. Ook de vrouw van Perowne lijkt geïnspireerd op zijn eigen echtgenote en de zonen van de schrijver waren 20 en 17 jaar in 2003. “Zaterdag speelt zich af in mijn buurt en in mijn huis. Lily, Henry's moeder, is geïnspireerd op mijn moeder. En Theo lijkt op mijn zoon, al is mijn zoon geen bluesgitarist. Ik heb Perowne heel wat van mijn eigen opvattingen meegegeven: mijn materialistische levensvisie, mijn voorkeur voor squash en blues. Alles behalve mijn liefde voor literatuur. Ook de anti-oorlogsbetoging was echt. Ik stond heel dubbelzinnig tegenover de oorlog in Irak, terwijl de meeste mensen in mijn omgeving er heel erg tegen waren, zonder er twee keer over na te denken. Mijn ambivalentie bood interessante perspectieven voor het verhaal. Als Perowne ruzie heeft met zijn dochter over de oorlog (p. 217-224), maak ik eigenlijk ruzie met mezelf.” (*De Standaard*, 23/6/2005) Verder is McEwan gefascineerd door de wetenschap en heeft hij als voorbereiding op dit boek lange tijd meegelopen met een neurochirurg.

Waardering van recensenten

“De net verschenen roman Saturday is zonder enig beding het boek waarmee Ian McEwan de rest van zijn toch al niet geringe oeuvre overtreft. Zijn beste. Ik zou zeggen: een tien.” (*Jeroen Vullings in Vrij Nederland*, 12/02/2005)

“Hij bouwt zijn plot mooi op en houdt de spanning goed vast. De luwtes in zijn verhaal gebruikt hij om zijn gedachten over de onwerkelijke situatie waarin onze wereld zich bevindt naar voren te brengen. (...) McEwan heeft hun leven onder een vergrootglas gelegd, maar alleen om in het kleine het grote te kunnen zien. Met Saturday heeft hij opnieuw een meesterlijke roman afgeleverd.” (*Marieke Smithuis in Het Financieele Dagblad*, 5/02/2005)

Saturday is het imposante werk van een kundig vakman, maar is niet zonder gebreken. Hoewel de roman een onweerstaanbare thrillervaart heeft, valt het boek in het midden stil. (*Bas Groes in De Morgen*, 9/02/2005)

Waardering van de leeskring

De meningen over het boek varieerden van “zeer boeiend en mooi geschreven” tot “langdradig boek in een stroeve taal”. De details van de hersenoperaties en de squashwedstrijd werden door enkelen als saai en te lang gevonden, anderen vonden die operaties juist interessant (het klopte allemaal volgens een kenner) en zij bewonderden de beschrijvingen en de waardevolle gedachten en gelaagdheid in het boek. De scène met Baxter in de huiskamer werd over het algemeen als ongeloofwaardig ervaren. De afloop van het boek leverde ook heel wat verschillende meningen op. Volgens de een was de beslissing om Baxter een levensreddende operatie te geven een wraakoefening, voor heel wat anderen was dit een daad van vergeving en begrip.

Opbouw

De roman is opgebouwd uit vijf delen die lijken te verwijzen naar de opbouw van een klassieke tragedie met eenheid van plaats (Londen), tijd (binnen 24 uur) en handeling (geen nevenintriges). Bovendien is er de tragische wanverhouding tussen het vergrijp (de afgebroken autospiegel) en de straf (het binnendringen van het huis en de terreur).

Deel 1: expositie: kennismaking met Perowne's familie en de dreiging van het vliegtuig.

Deel 2: intrige: de aanrijding, kennismaking met Baxter

Deel 3: climax: Perowne gaat in op de wereldwijde machtsblokken en hun dreiging

Deel 4: catastrofe: Baxter dringt het huis binnen

Deel 5: peripetie: de operatie en de conclusie dat hij geen klacht wil indienen

De groeiende dreiging wordt extra voelbaar gemaakt door de gelukkige, harmonische momenten waarmee elk deel eindigt. De onderhuidse spanning zit hem vaak in kleine details: laatste regel eerste deel: “En die dag zal zich onherroepelijk onderscheiden van alle andere. (p.63), een opmerking van Theo (“Je hebt hem vernederd. Daar moet je mee oppassen” p. 178), een liedje van Vera Lynn (We'll meet again, don't know where, don't know when...).

Tijd

Het verhaal van die dag wordt chronologisch verteld, maar met flashbacks naar het verleden, veelal om een ander licht op het heden en zijn familieleden te werpen.

Plaats en ruimte

Het boek speelt in Londen op de dag dat er een grote anti-oorlogsdemonstratie werd gehouden tegen de dreigende oorlog in het Irak van Saddam Hoessein. In Londen werden de aanwezigen geschat op 1 miljoen. Deze demonstratie was onderdeel van een protest over de hele wereld, in meer dan 60 landen kwamen op dezelfde dag 10 tot 30 miljoen mensen op straat. In Brussel waren er 70 à 100.000 deelnemers.

Londen: de demonstratie van 15 februari 2003

Londen: Fitzroy Square

De stad Londen zelf speelt ook een rol in het boek. Perowne ziet de vooruitgang van de stad, de verbeterde voorzieningen, de culturele mogelijkheden. “De straat mankeert niets,

en de stad, groots kunststuk van de levenden en alle doden die hier ooit hebben gewoond, mankeert ook niets, en is een krachtig geheel.” (p. 95) Tegelijk vergelijkt hij het stadsplein waar hij woont met een slagveld. “Een woestijn is naar verluidt de droom van elke legerleiding. Een stadsplein is het burgerequivalent.” (p. 75)

Het boek speelt zich grotendeels af in zijn huis op Fitzroy Square, een ‘Georgian House’ in het welgestelde deel van Londen dat ook wordt aangeduid als Fitzrovia. Het huis is als een vesting met zijn driedubbel slot en alarminstallatie. De belagers zitten aan de andere kant, onzichtbaar voor de rijke in zijn comfortabel leven. “Hij, Henry Perowne, bezit zoveel – werk, geld, status, het huis, het gezin vooral – de knappe gezonde zoon met de sterke gitaristenhanden die hem te hulp is gekomen, de mooie dichter als dochter, zelfs in haar naaktheid onbereikbaar, de beroemde schoonvader, de begaafde, liefhebbende vrouw; en hij heeft niets gedaan, niets gegeven aan Baxter, die al zo weinig heeft dat niet door zijn defecte gen wordt verwoest, en die al gauw nog minder zal hebben.” (p. 265)

Perspectief en verteller

Het boek wordt verteld door een onzichtbare alwetende verteller die alles enkel ziet en beschrijft door de ogen en de gedachten van Henry Perowne. De lezer zit als het ware gevangen in het brein van Perowne. Hij ervaart wat Perowne ervaart en ziet wat Perowne ziet. Enkel in zijn hevige discussie met Daisy wordt schijnbaar een alternatieve visie geëtaleerd. Doordat we enkel zijn gedachten kennen ziet de lezer ook hoe zijn herinneringen hem parten spelen en de perceptie van gebeurtenissen er door worden gekleurd of vervormd.

Personages

Henry Perowne, een gedreven neurochirurg van 48 jaar, is het hoofdpersonage en wordt uitvoerig beschreven (p. 28-31): 1m88 lang, redelijk slank, roodbruin haar, sproeten, groene ogen, lachrimpeltjes, licht gebogen houding, sportief, muzikliefhebber. Hij werkt hard, houdt enorm van zijn werk en de veiligheid van de routine daarin. “Dit is wat hij nodig heeft: bezit, geborgenheid, herhaling. (p. 52) De mensen die hij ontmoet (Tony Blair op p. 169), zelfs de observaties van het eigen lichaam, beziet hij steeds ook vanuit medisch oogpunt. Henry is optimistisch van karakter, een levensgenieter die zich dat ook kan permitteren, hij houdt van zijn familie, geniet van muziek, volgt nauwgezet de media, maar heeft geen gevoel voor literatuur. Sinds 9/11 leeft hij in zijn onderbewustzijn met de dreiging dat zijn goede leven door een terroristische aanval op een stad als Londen wel eens in één oogwenk voorbij zou kunnen zijn. Het brandende vliegtuig en de protestdemonstratie houden die dreiging heel de hier beschreven zaterdag extra levend. Op dreigende momenten schept Perowne afstand van die dreiging door analyse, door een beroep te doen op de rede, zoals aan de operatietafel.

Krijgt ook hij Alzheimer?: “Zijn gedachten hebben iets tollends, iets vluchtigs – hij kan een idee niet lang genoeg vasthouden om er zin aan te ontlokken.” (p. 31) Vreemd dat hij zich dit niet afvraagt tijdens zijn bezoek aan zijn moeder.

Zoon Theo, dochter Daisy, echtgenote Rosalind, schoonvader/dichter Grammaticus, boef Baxter leren we enkel kennen door zijn ogen.

Thema

Hoe overleven we in deze tijden van wereldomspannend geweld? We leven in twee parallelle werkelijkheden. Die van ons dagelijks bestaan, voortgestuwd door werk en de zorg voor onze naasten, maar ook van dagelijks geluk én die van een grotere, wereldomvattende, en vaak dreigende, werkelijkheid. (Tegenstelling privé / publiek) In beiden moeten we morele keuzes maken die gevolgen hebben voor onszelf en anderen. We zijn slachtoffer, maar ook dader. We overleven volgens McEwan enkel als we ook het geluk toelaten. Of zoals Theo het zegt op p. 45-46: “Als we in het groot praten, over de politieke toestand, de opwarming van de aarde, de wereldarmoede, dan ziet alles er echt vreselijk uit, geen enkele verbetering, niets om naar uit te kijken. Maar als ik klein denk, in close-up –je weet

wel, aan een meisje dat ik net heb leren kennen, of dat nummer dat we met Chas gaan doen, of snowboarden volgende maand, dan ziet het er geweldig uit.”

Motieven

Dreiging: Vliegtuig, protestdemonstratie, aanrijding, televisienieuws, ouder worden, angst en ziekte, burka's.

Gelukservaringen: familie, muziek, eten, liefde, seks, sport, werk, bezit.

Literatuur en muziek: poëzie, romans, klassieke - en bluesmuziek komen aan bod. Henry is ervan overtuigd dat romans tekortschieten, zijn dochter probeert hem te overtuigen van zijn ongelijk. In de roman overleeft Henry dankzij de literatuur, dankzij het menselijk vermogen meer te zien tussen hemel en aarde dan de werkelijkheid biedt. Ook muziek kan transformeren in “die samenhangende wereld waarin alles ten slotte in elkaar past” (p. 202), dat ziet hij wel.

Stad: “... niet alleen een haard van ellende, armoede en gevaar, maar ook een bron van plezier, creatieve stimulansen en mentale vrijheid.” (Ian McEwan in *De Standaard*, 23/6/2005) Londen, zinnebeeld van de wereld zelf, is aanwezig in pleinen, straten, parken, metrostations. “het slome geduld van een file, de indringende lucht van ijzige dampen, het gedender van stationaire motoren in zes banen naar het oosten en het westen, de gele straatverlichting die de kleur uit de carrosserieën bleekt, het kwieke gebonk van geluidsboxen, de lange sliert rode achterlichten die de stad in gaat en de stroom witte koplampen die er juist uit komt. (...) de meedogenloze, moderne stad.” (p. 197)

Genen en neurologie: de mens als een bundel biologie, door de schrijver uiteengezet door kwistig gebruik te maken van medische terminologie. Perowne vertaalt de wereld om hem heen voortdurend in neurologische fenomenen en ziektebeelden. De mens is onderhevig aan verval door bijvoorbeeld alzheimer of de ziekte van Huntington, zelfs zijn karakter wordt door zijn brein bepaald. “Het is bij hem geen geloofsartikel, hij weet het als een alledaags feit: de geest is wat de hersenen, zuiver materie, verrichten. Als dat ontzag waard is, verdient het ook nieuwsgierigheid: het feitelijke, niet het magische, behoort de uitdaging te zijn.” (p. 83-84)

Stijl

Meest opvallend in de stijl is de zeer gedetailleerde beschrijving van Perownes gedachten in een weloverwogen taal. McEwan probeert met zijn schrijven een weergave te geven van het bewustzijn, hij laat zien wat het betekent om na te denken. McEwan lijkt zich te verdedigen voor deze gedetailleerde schrijfstijl als hij Perowne laat denken: “Tijdens introspectie kan een seconde een hele tijd duren.” (p. 99) Het boek doet naar vorm en stijl denken aan *Mrs Dalloway* (1925) van Virginia Woolf. We volgen daarin Clarissa Dalloway in Londen, gedurende de dag dat ze 's avonds een feestje zal geven, in de herinneringen en indrukken die zich in haar geest afspelen, met veel aandacht voor de kleine dingen die het leven zo rijk maken. Ook komt de zelfmoord van een W.O. I-veteraan met shell-shock voor in het boek, Clarissa voelt zich schuldig en vreest dat haar bevoorrechte leven haar heeft afgesneden van echte empathie.

Titel

Zaterdag: alles speelt zich af binnen de 24 uur van een vrije zaterdag. Een zaterdag waarin de familie zal samenkomen om te eten en zich te verzoenen. Een zaterdag om te ontspannen na een drukke werkweek. McEwan heeft bewust voor zaterdag 13 februari 2003 gekozen. “Ik zat die dag voor de televisie. Ik vond dat de invasie in Irak moreel fout was omdat het mensenlevens zou gaan kosten, maar tegelijkertijd vond ik ook dat het nodig was om Saddam, een van de gevaarlijkste mannen op aarde, ten val te brengen, al was het dan twaalf jaar te laat. Als je niet mee demonstreerde, betekende dat ook dat je voor de val van Saddam was. Ik zat vol tegenstrijdige gevoelens en besloot toen al om mijn roman zich op deze dag af te laten spelen”. (*NRC Handelsblad*, 24/06/05)

Motto

Het motto is een lang citaat uit het boek *Herzog* van Saul Bellow uit 1964: "Bijvoorbeeld? Nou wat het betekent een man te zijn. In een stad. In een eeuw. In een overgangstijdperk. In een massa. Vervormd door wetenschap. Onder georganiseerd gezag... "

Saul Bellow schreef zijn boek volledig vanuit het perspectief van zijn 47-jarig hoofdpersoonage Herzog en geeft zo een beeld van hoe die op zoek is naar zijn plaats in zijn privé- en buitenwereld van de jaren'60 . Ook Bellow gebruikte veel autobiografische elementen.

Genre

Psychologische roman waarin eigentijdse dilemma's tegen een historische achtergrond worden geplaatst.

Meer info

- Overleven in tijden van geweld / Jeroen Vullings in *Vrij Nederland* 12/02/2005
- Ian McEwan en het belang van gewoon geluk / Stine Jensen in *NRC Handelsblad* 24/06/2005
- Een doodgewone zaterdag / Annelies Beck in *De Standaard* 23/06/2005)
- <http://www.ianmcewan.com/>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Ian_McEwan
- http://www.randomhouse.com/doubleday/saturday/mcewan_saturday_rgg.php
- http://www.believermag.com/issues/200508/?read=interview_mcewan
- <http://www.theguardian.com/world/2001/sep/15/september11.politicsphilosophyandsociety2> = essay van Ian McEwan in *The Guardian* van 15 september 2001
- <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/faith/interviews/mcewan.html> = interview met Ian McEwan over de 9/11-aanslag in april 2002
- <http://www.victorianweb.org/authors/arnold/writings/doverbeach.html> = gedicht van Matthew Arnold

Andere romans over 9/11:

- *Extreem luid & ongelooflijk dichtbij* / Jonathan Safran Foer
- *Kosmopolis* en *Vallende man* / Don de Lillo
- *Stralende dagen* / Michael Cunningham
- *Laagland* / Joseph O'Neill
- *Laat de aarde draaien* / Colum McCann

Discussievragen

1. *Zaterdag* is een roman die duidelijk is ingebed in de recente waargebeurde geschiedenis. Hoe heb je dat ervaren? Bracht het herinneringen terug aan 9/11? Heeft het zaken verduidelijkt? Herken je de gevoelens van (oorlogs)dreiging?
2. Henry Perowne is een rijk man, hij heeft een liefhebbende vrouw en kinderen, een voldoening gevende job, een mooi huis in het centrum van Londen enz. Hij is begaan met het lot van de wereld én dat van zijn patiënten, kortom een goed mens. Hoe heb jij Henry Perowne leren kennen als mens? Was je het altijd eens met zijn gedachtegang? Heeft hij zwakke kanten in zijn karakter volgens jou? Is zijn persoon en zijn kijk op zichzelf en de wereld rond hem ook gevormd door het feit dat hij neurochirurg is?
3. Onderhuidse dreiging is een belangrijk element in dit boek. Waar voelde je deze dreiging zelf het meest in het boek? De scène met de aanrijding, de scène met

Baxter in huis? Heeft Perowne onprofessioneel gehandeld door Baxter in zijn ziekte te treffen tijdens de verwikkelingen op straat?

4. Op welke manier speelt de schrijfstijl van Mc Ewan een rol in het oproepen van die gevoelens van dreiging? Wat vond je typisch aan de schrijfstijl van McEwan? Vergelijking met andere romans? Het perspectief ligt maar bij één persoon. Bovendien denkt deze persoon erg veel na over allerlei zaken, soms erg diepgaand. Wat doet dat met het tempo van de roman? De criticus van De Morgen zei over het boek dat het halverwege stil valt en dat fragmenten als de squashwedstrijd, het bezoek aan zijn moeder, het bereiden van de maaltijd enz., saai zijn en het verhaal stil laten vallen. Ben je dat met hem eens? Welke rol spelen deze scènes volgens jou in het verhaal?
5. Het lange motto dat McEwan koos uit de roman Herzog van Saul Bellow beschrijft de wereld in de jaren '60. Is deze tekst 40 jaar later nog altijd van toepassing op de wereld volgens jou? Zijn de laatste regels een oproep tot een betere verdeling van de rijkdommen van onze wereld?
6. Theo heeft een eigen manier om om te gaan met die dreiging: "Hoe groter je denkt, hoe waardelozter het er uit ziet. Denk klein". (p. 45-46) Wat vind je van die visie?
7. Vond je de ontknoping van de gijzeling –waarbij Baxter Daisy zich laat uitkleden om haar dan een gedicht te laten voorlezen waar hij helemaal in op gaat en de poëzie hen zo redt- geloofwaardig? Waarom heeft Baxter na het voorlezen van het gedicht geen interesse meer in Daisy en wel in genezing van zichzelf?
8. Perowne, die zich zo'n beetje God waant in de operatiekamer, doet maar weinig om zijn familie te redden als ze bedreigt wordt. Hoe verklaar je dat ?
9. Wat vindt je van het laatste deel in het boek, Henry Perowne die Baxter redt en de aanklacht wil laten vallen? Geeft hij daarmee vergiffenis aan Baxter of zoekt hij zelf vergiffenis? Ben je het eens met Henry Perowne als hij aan het einde van het boek, na alle gebeurtenissen van die dag, in bed tegen zijn vrouw aankruipt en denkt "er is alleen maar dit"?
10. In een interview n.a.v. het verschijnen van het boek (interview De Standaard) zegt McEwan dat onze persoonlijkheid en ons brein keerzijden zijn van dezelfde munt en dat er niets anders is, geen ziel, geen animus. En volgens hem maakt dat het alleen maar interessanter. Een idee dat ook Perowne aanhangt. Ben je het hiermee eens? Is ons brein, zijn wij, inderdaad alleen maar materie?